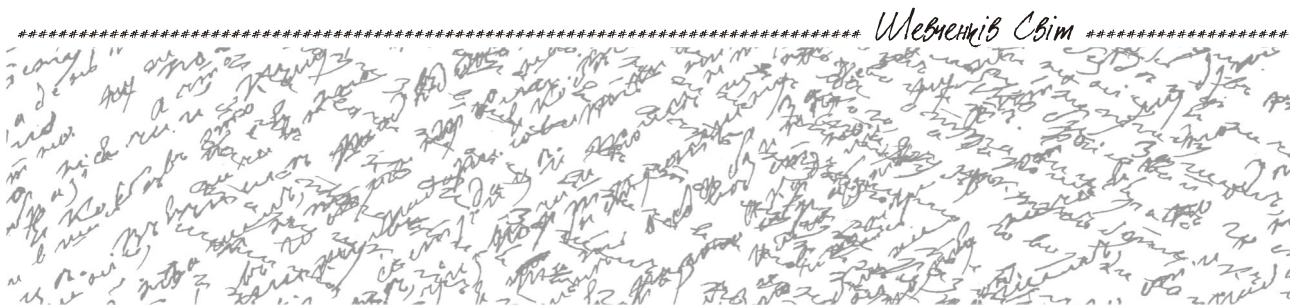

Володимир ПОЛИЩУК

**ШЕВЧЕНКІВСЬКА
ТЕМА В ПОЕЗІЇ
МИХАЙЛА МАСЛА**

До 100-річчя від дня народження
поета

Виповнюється сто років із дня народження талановитого українського поета Михайла Кириловича Масла (11.02.1918 – 27.12.1984), автора десяти поетичних збірок і численних публікацій у періодиці. Попри доволі об'ємний і художньо вартісний творчий доробок, цього поета з сільської глибини практично обійдено серйозною увагою літературної критики й літературознавства. Тим часом поетична спадщина М. Масла на таку увагу, поза сумнівом, заслуговує. Послідовний і принциповий прихильник класичних форм поезії, передовсім у версифікації, поет від першої й до останньої своєї поетичної збірки лишився таким же послідовним у творенні особливого і розмаїтого сільського світу. Про це промовляють самі назви його книжок: «Дорогою в поле» (1956), «Земля батьків» (1960), «День прибуває» (1962), «Від імені сіл» (1963), «Жайворонки» (1966), «Спалахи» (1970), «Гроно» (1977), «Літо» (1978), «Передчуття весни» (1982) і посмертна – «Вінок із колосків» (1986). Можна простежити навіть своєрідний «селянський» хронотоп у назвах збірок: від «дороги в поле» до «вінка з колосків». Абсолютно переважну кількісно й мистецьки найдоверешенішу частину поетичної спадщини М. Масла становить витончена лірика сільського світу – пейзажна, інтимна, в художній суті своїй імпресіоністична, бо ж частіше відтворює найтонші враження й почуття ліричного героя, ніж «фотографічні» відбитки різносемантичних картин. Та й домінантна об-

разна структура в цій поезії відповідна: різносміслові інтерпретації образів землі, сонця, степу, поля, колосся, хліба, жайворонків, урожаю і под. Глибиною врослий у сутності сільського світу, М. Масло відчував це органічне злиття й висловлював у поетичних рядках: «З батька сівач, трудолюб, Я, моя земле, з тобою...». «Мабуть, ніхто днів переджнив'я Не любить так, як я люблю...», «...Там корінь мій. Ота земля, З якої встала пісні крона...» і под.

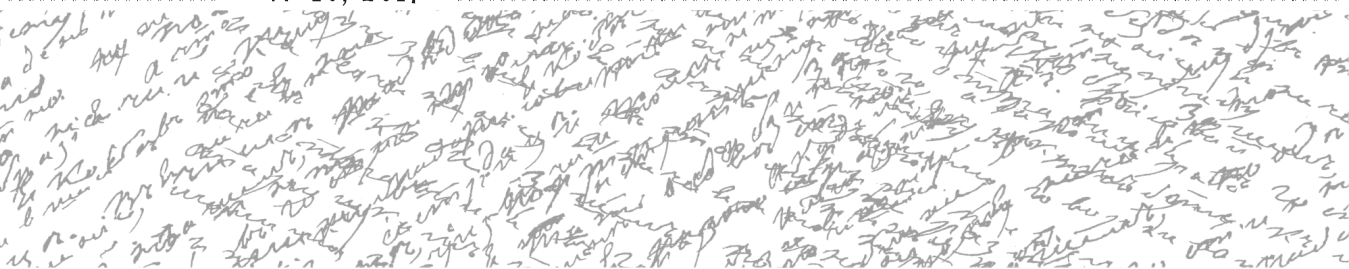
Та, звісно, лише селянською тематикою творчість поета не обмежувалась. Воїн-солдат на фронтах Другої світової, М. Масло не раз торкався воєнної тематики, найчастіше як трагедійної «пам'яті війни». Освітянин, учитель рідного слова з сорокарічним стажем, – він не міг не означити хоча б стисло цю іпостась свого буття. Захоплений красою праці й людиною праці («Боготворю усяке ремесло...»), він витворив цілу низку, сказати б, «професійних» віршів...

Житель Шевченкового краю, Михайло Масло не оминув у своїй творчості й шевченківської тематики. Та, мабуть, і не міг оминати, зважаючи ще хоча б на одну, але в нашій темі вжливу «причинку»: народився поет у селі Мойсівка теперішнього Драбівського району, а село це в Шевченковій біографії вельми помітне. Власниця села в першій пол. XIX ст., поміщиця Т. Волоховська, щороку на іменини свої та свого покійного чоловіка – 12 січня і 29 червня відповідно – влаштовувала велелюдні бали для місцевої й немісцевої знаті. Тарас Шевченко був у Мойсівці тричі, а першого разу сюди його привіз 29 червня 1843 року Євген Гребінка, хрещеник Т. Волховської. Тарас Григорович познайомився тут із О. Афанасьєвим-Чужбинським, Я. де Бальменом, О. Капністом, родиною поміщиків Закревських «та іншими учасниками гуртка молодих вільнодумців» [1, с. 288]. Бував Т. Шевченко і в недалекому від Мойсівки селі Ковалівка, куди його запрошував на гостини Олексій Капніст. У цьому ж селі понад сорок років жив, працював і творив Михайло Масло. Цілком імовірно, а скоріше – певно, що поет знав про таку «омісцевлену» дотичність до долі Тараса Шевченка. Та й викладав він увесь вік українську словесність...

У творчості М. Масла шевченківська тематика розробляється від 1960-х: від збірки «Земля батьків» (1960) до збірки «Спалахи» (1970), і в ній можна спостерігати певну еволюцію. Перша з названих збірок формувалася з поезій, писаних, очевидно ж, у другій половині 1950-х чи під кінець того десятиліття. В Україні радянській, без сумніву, були «на слуху» Шевченкової ювілеї, що наближалися, – 1961 і 1964 років. Якраз тоді, вочевидь, і М. Масло починає так чи інакше вводити до контексту своїх творів шевченківську тематику. Уже «заспівний» вірш збірки «Земля батьків» відкривається помітно «радянським» віршем «Україна», в першій строфі якого виразно вчувається і проглядається шевченківський інтертекст:

*Літопис днів давноминулих –
Забуті болі і жалі:
Стерня у куряві, у поті
І ти, невільна, на роботі
На рідній – не своїй землі... [2, с. 3]*

Ясна річ для того часу – ті всі «болі і жалі» лишилися в минулому, а тепер, у поетову пору, «вчорашні гречкосії З синами славної Росії З рабів зробилися людьми...» [2, с. 3]. Схожу картину радянської міфотворчості «на тему» Тараса

Шевченка зреалізовано й у вірші М. Масла «На горах сонця догоря...», де твориться словесна картина, на якій «Читає Горький «Кобзаря» – заслухавсь Ленін». А далі поет вкладає в уста «вождя світового пролетаріату» Шевченкові рядки:

*... І волзьким говором гуде,
Борти узявши в руки:
«Дивуюся, чому не йде
Апостол правди і науки»... [2, с. 6]*

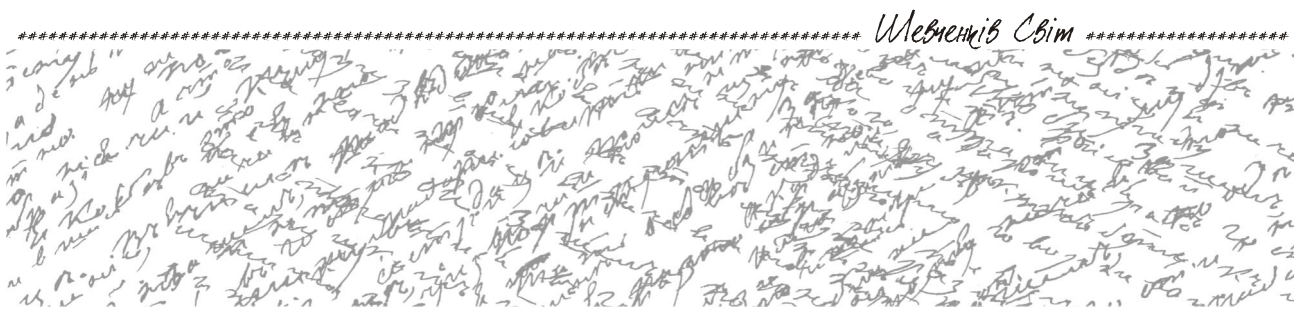
Не без схожого такого ж ідеологічного контексту М. Масло «осучаснює» Шевченків образ у вірші «Моя дніпровська сторона»: розбудовується та буяє нове життя «від самий Черкас До кручі, де в бронзі підвівся Тарас», зорить великий поет-пророк «За Волгу, за Дін, за Дунай і Неву І каже: – Я з вами, братове, живу!» Думаю, не варто додавати іронії з позицій сучасних до рядків півстолітньої давнини. М. Масло, як і мільйони інших людей, певно ж, вірив у проголошені тоді ідеали і як митець – утілював ту віру й надії в образне слово. Інша річ, якої глибини була та віра, але в поетичному слові вималювалась така картина. У цій же збірці «Земля батьків» поет узяв за епіграф Шевченкові рядки «Встане правда. Встане воля» до поеми «Червоні Татарбунари», в якій витворив художню версію відомого в історії Татарбунарського повстання на Одещині, витворив, знову ж таки, суголосно радянській історіографії.

Проблему «Шевченко і народ» осмислив поет у вірші «Пройшовши села над Дніпром...» (збірка «День прибуває»), взявши до нього епіграфом слова Павла Тичини – «Нам треба голосу Тараса». І в цій поезії сучасне буття Михайло Масло подає як здійснення Шевченкових мрій і заповітів, але прямолінійна ідеологізація тут відсутня. Натомість означено гуманістичні концепти-символи «воля», «сила слова», «сердець окраса», «душа народу»... Цікаво лише, чи образ «пісні пісень» виник у поета спонтанно, чи як усвідомлена біблійна алюзія...

*Розквітла колосом полів
Людських сердець окраса, –
Та щоб співати велич днів,
Ми в серце візьмем сили слів –
Крилатих слів Тараса
Устане з буднів красен день
.....
І ніби дощ на цвіт вишень,
Проллється піснею пісень
Жива душа народу... [3, с. 13]*

Цю ж гуманістичну нотку, але спрямовану на ліричне «я» поета, витримує М. Масло у вірші-хвалі рідній землі, одним зі знакових символів якої стало Шевченкове слово:

*Зеленим рястом, щирим квітом,
Весняним щебетом в гаю
І Кобзаревим заповітом
Ввійшла ти в молодість мою... [4, с. 9]*

Щоправда, в цій же поезії «нанизано» цілий ряд «ідеологічно витриманих» персонажів...

Семантично близьке до інтерпретацій образу Т. Шевченка в попередніх двох поезіях маємо його тлумачення в поемі «Серце солдата», присвяченій військовій дорозі й загибелі Аркадія Гайдара неподалік від Тарасової гори –

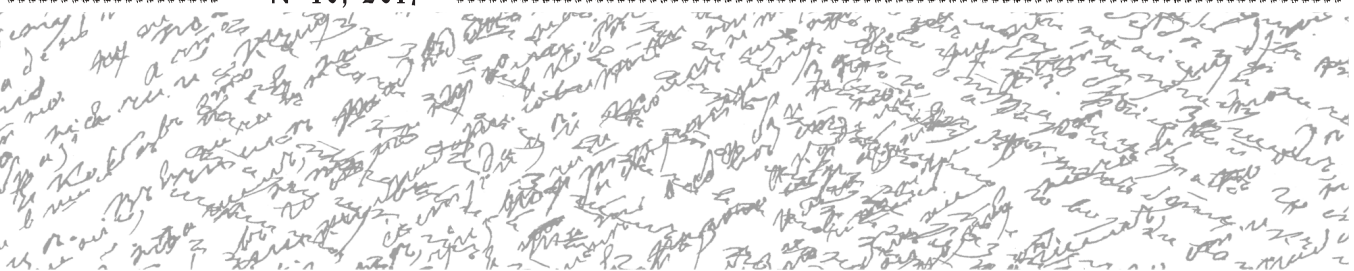
*І чує Канів,
як його безсмертя
Із Кобзарем по-братськи розмовля [4, с. 9],*

а також у вірші «Канів» зі збірки «Спалахи» (1970). М. Масло в цій поезії ретроспективно означає історію древнього міста, яка «одлунює літописом віків», із пафосом пише про сучасні новобудови,

*А над усім,
як наростання світла,
Як смолоскип,
незгасний у віках,
Стоїть Кобзар.
Шумить земля розквітла.
І гріє усміх на його вустах... [4, с. 9]*

Між двома Шевченковими ювілеями, в збірці «Від імені сіл» (1963), умістив М. Масло, певно, тоді ж написаний великий сюжетний вірш (чи міні-поему) «Любов поета», в якому відтворив епізод зі взаємин Тараса Шевченка й Варвари Репніної. Назагал це єдиний твір поета, в якому Шевченків образ присутній у всьому тексті. Епіграфом до вірша взято рядок із одного з листів В. Репніної: «Це ім'я... належить до мого зоряного неба». На жаль, мусимо констатувати, що Михайло Масло не уникнув тут певних штампів чи й видимої вульгаризації, яких немало в шевченкіані радянської доби. Певно ж, і в 1960-ті про взаємини поета і княжни було написано немало, й було достатньо добре відомо про їхні загалом-то чисті і благородні стосунки. М. Масло творить поетичний епізод, коли Шевченко в яготинському маєтку Репніної малює її портрет, а княжна захоплена поетом, вона зізнається Шевченкові в коханні. Видимо, це є емоційним перебільшенням дійсного стану речей, хоч і недалеко від істини. У «Шевченківській енциклопедії» зацитовано фрагмент одного з її листів, у якому княжна пише про свої почуття до поета й художника: «Я ... дуже прихильна до нього й не заперечую, що якби я бачила з його боку любов, я, можливо, відповіла б йому пристрасною» [1, т. 5, с. 461]. Тому строфа з вірша М. Масла – «Як треба вас, поете мій, Знедоленому краю... А що робить мені самій... Коли... я... вас...кохаю...» [5, с. 78] – не видається нафантазованою. Зрештою, відомо, що добрі, прихильні, – «братні», за пропозицією самого Т. Шевченка, – взаємини між ним і Варварою Миколаївною збереглися доконечно.

Далі ж у вірші М. Масла розгортається вочевидь звульгаризована соціологізмом картина: Шевченко нагадує Репніній, що він кріпак, а вона княжна, й коли Варвара вибачливо відходить, поет сам до себе промовляє: «Чудна якась любов панів... Ні, нам не по дорозі...» [5, с. 79]. Тут же Шевченко бачить «простоволосу й босоніж» служницю Репніних і виказує їй свою, певно ж, соціальну, прихильність.

*І за любов рабів німих
Поет клянеться знову:
«Я на сторожі коло них
Поставлю слово...» [5, с. 80–81]*

Власне, після цих рядків чіткіше окреслено визначену М. Маслом семантику вірша: мовиться не про інтимну любов поета чи до поета, а про «любов поета» соціальну чи, можливо, і класову...

Підсумовуючи ці розмисли, слід зауважити, що й образ Тараса Шевченка, і вся шевченківська тематика в поетичній спадщині Михайла Масла мають суперечливий характер. Поетові спроби інтегрувати до власної шевченкіани панівні ідеологеми радянської доби чи, скажімо, потрактувати образ і слова Тараса Шевченка в дусі тої ж ідеології більше призвели до втрат, аніж до здобутків у художньому осмисленні М. Маслом важливої для українського письменства теми.

Список використаної літератури

1. Шевченківська енциклопедія. – В 6 т. – т. 4. – К., 2013. ч 808 с.
2. Масло М. Земля батьків. (Поезія). – К., 1960 – 70 с.
3. Масло М. День прибуває. Лірика. – К., 1962 – 52 с.
4. Масло М. Спалахи. Поезії. – К., 1970. – 80 с.
5. Масло М. Від імені сіл. Вірші та поеми. – К., 1963. – 188 с.

